

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעל ה'ילקוט יוסף'

עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

פר' כי-תצא תש"פ | גליון מס' 202

הדברים נאמרו ביום ר' עש"ק פרי' שופטים, א' אלול תש"פ

השליח-צבור בימים-הנוֹרָאים

מהם התנאים הנצרכים למינוי שליח-צבור לימים-נוֹרָאים? | האם בעל-תשובה יכול להיות שליח-צבור? | המחנך את בניו בבית-ספר מעורב רח"ל, האם כשר להיות שליח-צבור? | התובע את חבריו בערכאות ללא רשות - האם רשאי לשמש כשליח-צבור? | כאשר אין מוצאים מי שיהיה בו כל המידות הראויות - את מי ימנו? | וגם: על חומרת מינוי שליח-צבור שאינו הגון

בשאר ימות השנה מותר שיהיה שליח-צבור, אף אם אין בו תנאים אלו. אך דעת הטור (סי' נג) שדין זה שייך לכל ימות השנה.

שליח-צבור ששב בתשובה

רב האי גאון (אוצר הגאונים ב נח) נשאל לענין שליח-צבור שיצא עליו שם רע בילדותו, ונכשל בעבירה ונדחה מלהתפלל כשליח-צבור, ואחר כך הראה עצמו כי חזר בתשובה, וכי הוא יושב בתענית כל ימיו ומתנהג בענוה, האם יכול לשוב לשמש כשליח-צבור. והשיב כי שורת הדין שאין לך דבר העומד בפני התשובה, אלא כל השבים שהקב"ה יודע כי נתחרטו על מה שעברו מן הכיעור, וכי שמו אל לבם שלא ישובו עוד לכסלה ולעבירות שונות, הקב"ה מוחל להם ויכול הוא להיות שליח-צבור. והוסיף רב האי גאון שדוקא בתעניות צבור אסור לו להתפלל כשליח-צבור, אבל בשאר ימות השנה מותר.

גם רבינו יוסף אבן מיגאש (בתשובה סי' צה) נשאל במי שהיה שליח-צבור בעיר אחת, ואחד מזקני הקהל אמר שאין ראוי למנותו שליח-צבור, לפי שיצא עליו שם רע בילדותו, והורה אחד המורים שמותר לו להיות שליח-צבור, לפי שאותו שם רע היה קול בעלמא מבלי שיתאמת. והשיב הר"י מיגאש, שאם רינון זה שיצא על השליח-צבור עודנו עליו, ראוי לסלקו, אפילו ששב בתשובה, לפי שהתמדת יציאת הקול עליו הוא אמת בו הפיסול, ואם היה השליח-צבור חשוד ובלתי הגון אין ראוי להתפלל אחריו.

כמו כן מדברי הרמב"ם שכתב התנאים הנ"ל שצריך שהשליח-צבור יהיה ביתו ריקן מן העבירות, ושלא יצא עליו שם רע בילדותו וכו', כל זה כתב בהלכות תעניות (פ"ד ה"ד), ולא כתב דין זה בהלכות תפילה, משמע שכל תנאים אלו לא הצריך אלא לגבי תענית צבור, אבל בשאר ימות השנה אין צריך לכל התנאים הנ"ל. ואמנם כתב הרמב"ם (פ"ח מהלכות תפלה ה"א) שאין ממנים שליח-צבור אלא גדול שבצבור ובחכמתו ובמעשיו, ואם היה זקן הרי זה משובח ביותר, ומשתדלין להיות שליח-צבור אדם שקולו ערב ורגיל לקרות. ומדלא כתב שצריך שלא יצא עליו שם רע בילדותו וכו' כפי שכתב בהלכות תעניות, משמע שבשאר ימות השנה אין קפידא בכך.

דעת מרן והמנהג למעשה

דעת מרן השו"ע (סי' נג ס"ד) משמע שבכל ימות השנה כולה, מי שיצא עליו שם רע בילדותו, אינו יכול לשמש כשליח-צבור. שכן מרן הביא

שאלה: מיהו הראוי ביותר להתמנות כשליח-צבור לתפילות הימים-נוֹרָאים, ומהם התנאים הנדרשים לכך?

היערכות מוקדמת לבחירת שליח-צבור ושופר

תשובה: כידוע עקב המצב עם התפשטות נגיף הקורונה בעונ"ה, כנראה נצטרך להתפלל בימים-הנוֹרָאים במקומות פתוחים, או לחלק את הציבור לקבוצות קבוצות נפרדות. ויש להתארגן כבר מעתה, מבעוד מועד, שבכל מנין יהיה שליח-צבור הגון ובעל-תוקע טוב. לרכוש שופר טוב שהתוקע יתאמן בו הרבה, כדי שיוכל לתקוע בצורה הטובה ביותר, על פי ההלכה. והציבור נקרא להשתדל מאד, מעבר ליכולתם, לסייע בידי הגבאים בענין התשלום לתוקע ולשליח-צבור, כיון שהשנה תהייה הוצאות גדולות יותר משנים קודמות, בעקבות החלוקה לקבוצות השונות.

הראוי להתמנות כשליח-צבור

יש לבחור שליח צבור הגון לתפילות ראש השנה ויום הכיפורים, כי השליח-צבור הוא בדוגמת הכהן גדול, שתפילתו עומדת עבור כלל ישראל. ולכן כבר מעתה יחפשו אחר איש ירא שמים, ואם אפשר עדיף שיהיה תלמיד-חכם, או אברך כולל בן ישיבה. השליח צבור הראשונים שהיו, הם הלויים בבית המקדש, והחזנים ירשו את מקומם אחר החורבן.

בגמרא (תענית טז ע"א) מבואר שהזקנים הם שהיו יורדים לפני התיבה. ושם מנו חכמים מעלות השליח-צבור העובר לפני התיבה בתענית צבור: שצריך שיהיה מטופל בילדים ואין לו, וביתו ריקן מעבירות, ופרקו נאה, ושלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו, ועניו, ומרוצה לעם, ויש לו נעימה וקולו ערב, ובקי לקרות בתנ"ך, ולשנות במדרש ובתלמוד, בהלכות ובאגדות.

הזמנים בהם יש להקפיד במינוי שליח-צבור

דברי הגמרא שם אמורים לענין שליח-צבור בתעניות צבור, כגון שגזרו תענית צבור בעת עצירת גשמים וכיו"ב. ויש לחקור אם דוקא בתעניות צבור צריך להקפיד בכל הפרטים הנ"ל שיהיה בשליח-צבור, או לאו דוקא בתעניות צבור, אלא הוא הדין תמיד ובפרט בימי ראש השנה ויום הכיפורים, שצריך שיהיה הגון. דעת רב האי גאון, הר"י מיגאש והרמב"ם, שזהו דוקא לגבי תעניות צבור, אבל

שליח ציבור בן-תורה, נשוי וכן שלושים

אם אין מוצאים מי שיהיה בו כל המידות האלו, יבחרו את הטוב שבציבור שעוסק בתורה ובמעשים טובים, שיתפלל בימים הנוראים ולומר סליחות. לכתחילה היכא דאפשר אין למנות שליח-ציבור שאינו נשוי לעבור לפני התיבה בימים הנוראים, כפי שכתב הרמ"א (סי' תקפ"א ס"א), ויש לחזר אחר שליח-ציבור נשוי, והוא מבין שלושים שנה ומעלה. אולם אין זה לעיכובא. ולכן אם נזדמן מי שהוא בן-תורה, העוסק בתורה וירא ה', ואין לו שלושים שנה וגם אינו נשוי, ויודע להיות שליח צבור, ולעומתו יש איש פשוט ונשוי והוא למעלה משלושים שנה, ברור שהבן-תורה קודם, כי העוסק בתורה יכול לבקש רחמים להתפלל לפני הקדוש ברוך הוא.

וכן התקוע בשופר ישתדלו שיהיה ירא שמים וכן תורה, וכמוכן שיהיה בקי בהלכות תקיעת שופר. בילקוט יוסף (ימים נוראים) ישנם פרטי פרטים בהלכות שופר, מהי 'תרועה' ומהי 'שברים' וכו', וחשוב מאוד שהתקוע ילמד הלכות אלו, הדק היטב, ואם הוא בן תורה ילמד גם את מקורות ההלכה.

'ביתו ריקם מעבירות'

העיקר לדקדק מאד שלא יהיו בניו עוברי עבירה, המתחנכים בבתי ספר שאינם מחנכים לתורה וליראת שמים, או בבתי ספר בחינוך מעורב ח"ו, ומודע לאיסור שיש בדבר, וכן מי ששולח את בניו ובנותיו לבתי ספר שהמורים שלהם מינים ואפיקורוסים, כפי שמצוי כיום, פסול הוא מלהיות שליח-ציבור ואפילו באקראי. ומי שהתחזק בתורה ובמצוות, ומסיבות שאינן תלויות בו ממשיכים בניו ובנותיו ללמוד בבתי ספר חילוניים שלא מרצונו, וכיום הוא עצמו כבר שב בתשובה, רשאי להיות שליח-ציבור אף בקביעות, שאין לך דבר העומד בפני התשובה. וכל ישראל כשרים הם להיות שליח-ציבור, ובתנאי שלא יהיה בעלי-עבירות. וכגון המגלה זקנו בסכין וכדו'.

התובע את חבריו בערכאות

שליח-ציבור שתבע את ישראל חבריו לבית המשפט של ערכאות, ולא פנה לבית-דין-רבני לדון לפניו בתורה, פסול הוא להיות שליח צבור. ואפילו הלך לערכאות רק פעם אחת, כתב בתורת אמת (סי' קנד, הובא בכה"ח סי' נג אות לא) שאינו ראוי להיות שליח-ציבור בראש השנה וביום הכיפורים, אלא אם כן עשה תשובה.

הגאון רבי יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל - שהיה הרב הראשי לישראל - בספרו התורה והמדינה (כרך ז' ח' עמ' י) כתב שלדעתו אלף פעמים גורע מכל יחיד או יחידים שהולכים לערכאות של גויים, כשעם ישראל בארצו חמור יותר, 'המבלי אין אלקים בישראל' וגו' (מלכים-ב א א)!! וכבר דן הרשב"ץ על אלה המתדיינים בערכאות, אפילו של המוסלמים, כאילו מייקרים שם של אלילים, שאף על פי שהמוסלמים בודאי אינם עובדי אלילים, הרי אינם מכירים בתורת משה רבינו, ועל כן ההולך לפניו - מייקר תורתם ומבטל תורת משה ותורת רבותינו חז"ל, ודנוהו כמייקר שם אלילים וכו'. ומרן זצ"ל בשו"ת יחוה דעת (ה"ד סי' סה, ח"ה סי' סד) כתב דברים קשים ביותר, שמי שיש לו תביעה נגד חבריו ואין לו ברירה לדון אלא בבית משפט, צריך לבקש רשות מבית-דין-רבני. ומי שפנה לבית משפט חילוני ולא ביקש רשות מבית-דין-רבני, אינו רשאי לשמש כשליח-ציבור. הקב"ה יזכנו שתקובל תפלתנו לרצון, ונזכה להתפלל יותר ברוב עם, ונשמע ונתבשר בשורות טובות.

דין זה בהלכות תפילה, שם מדבר על שליח-ציבור בשאר ימות השנה, ולא דוקא על תעניות ציבור וימי ראש השנה ויום הכיפורים. ולפי דבריו מי שעבר עבירות, אף שכיום הוא בעל-תשובה, אין להעלותו כשליח-ציבור, שהוא בכלל מי שיצא עליו שם רע בילדותו. אולם המנהג בזה להקל למי שהוא בעל-תשובה, אף שיצא עליו שם רע בילדותו, (וזה אחד מהדברים שנוהגים שלא כדעת מרן בשו"ע), והוא על פי דברי הפוסקים שדוקא בתעניות ציבור יש להקפיד על שליח ציבור שלא יצא עליו שם רע בילדותו, משא"כ בשאר ימות השנה, כולל ראש השנה ויום הכיפורים, מותר. ובדבר זה שקשה להחמיר בו, מפני שגדול השלום, וגם כדי לקרב רחוקים ובעלי תשובה, לפיכך סומכים על דעת רוב הראשונים והאחרונים להקל בזה, ומי ששב בתשובה באמת, קובע עתים לתורה, מכבד ומתבטל לחכמי ישראל, הריהו כשר להיות שליח-ציבור.

חומרת מינוי שליח-ציבור שאינו הגון

הפוסקים האריכו בגנות הממנים שליח-ציבור שאינו הגון, כי בכך מונעים טוב מ ישראל. וסמך לזה מדברי הזה"ק (פר' ויקרא, יז ע"ב) על הפסוק (ויקרא ג ד) 'אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם' - זהו כהן העובד במקדש ונמצא בו חטא. וכיוצא בו שליח-ציבור שנמצא בו חטא, אוי לאותם הסומכים עליו. אמר רבי אלעזר, ראיתי לאבא [רשב"י] שלא רצה לשמוע תפילה משליח-ציבור בראש השנה ויום הכיפורים, אלא א"כ עמד עליו שלושה ימים לפני כן לטהרו ולקדשו.

ואמרו חז"ל (קהלת רבה פרשה טז ז) על הכתוב (קהלת ט יז-טו): 'עיר קטנה ואנשים בה מעט, ונבא אליה מלך גדול וסבב אתה ונבנה עליה מצודים גדלים, ומצא בה איש מספן חכם ומלט הוא את העיר וחקקתו, ואדם לא זכר את האיש המספן ההוא'. 'עיר קטנה' - זה בית הכנסת, 'ואנשים בה מעט' - אלו ציבור, 'ונבא אליה מלך גדול' - זה הקב"ה, 'ומצא בה איש מספן חכם' - זה שליח-ציבור, 'ומלט הוא את העיר וחקקתו' - שבשעה שאומר 'הא שמו הגדול מבורך', אפילו יש להקב"ה שטר גזירות של מאה שנה, מוחל הוא על כל עוונותיהם.

ושליח-ציבור שאינו הגון עונשו גדול ואין מקיפין לו כשאר עונשים. ועליו אמרו בגמרא (תענית טז ע"ב) על הפסוק (ירמיה יב ח) 'נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה' - זה שליח-ציבור שאינו הגון. והיינו שמהפך מידת הרחמים למידת הדין, ומעורר סיטרא דדינא בשפע. ועוד בגמרא (סנהדרין ז ע"ב) על הפסוק (דברים טז כא) 'לא תטע לך אשרה כל עץ' - זה דין שאינו הגון. ואין לך פרנס שאינו הגון יותר משליח-ציבור שהוא מזהיר את העם בשיריו ובפיוטיו לרצותם ולקרבתם לאביהם שבשמים (ארחות חיים הלכות תפלה אות עה). וכתב בספר חסידים (מהדורת מקיצי נרדמים, סי' תתשצ-תתשצא, תתתת) שאותם שליחי צבור שאינם מושלמים בתורה ובמצוות ויורדים לפני התיבה, עליהם נאמר (ישעיה מג כז) 'ומליצ'ך פשעו בי'. וכל זה נאמר גם לענין התקוע, שצריך שיהיה ירא שמים וקובע עתים לתורה.

ביטוי נכון של האותיות

וצריך שתהיה לשונו צחה לבטא את כל האותיות כתיקנו. אבל אם קורא אות ח' כמו אות כ' רפויה, או אות ע' כמו אות א', ואות ק' כמו אות כ' דגושה, מבואר בגמרא (מגילה כד ע"ב) שאין ראוי למנותו לשליח צבור. וכן אם מתפלל לאיטו וגורם לטורח ציבור. ואם אין הגון כמותו לשמש שליח-ציבור, מותר למנותו, ורק ישתדל להרגיל עצמו לבטא האותיות כהגון.